

Onderwijs en scholing

W.J. Dercksen

De participanten aan het Nationaal economiedebat leggen de nadruk op de aansluiting tussen onderwijs en arbeid, toegankelijkheid voor allochtonen, concurrentie op de onderwijsmarkt en tussen studenten, toepassing van het profijtbeginself, uitbreiding van vakkenpakket en studieduur en meer verschil tussen universiteit en hbo. Er wordt echter grotendeels voorbijgegaan aan de door OESO-experts gesignaleerde zwakke plekken in het Nederlandse onderwijs, namelijk de 'verbijsterende' reeks van verschillende schooltypen in de eerste fase van het voortgezet onderwijs, het volwassenenonderwijs, en de toegevoegde waarde van havo, mavo en lbo.

Twee op de drie deelnemers aan het Nationaal economiedebat vonden de relatie tussen onderwijs en bedrijfsleven niet hecht genoeg. Bijna de helft van de respondenten zag de kwaliteit van het lager technisch onderwijs als een zwakte van de vaderlandse economie. Daarentegen waren de meningen sterk verdeeld over de vraag of het opleidingsniveau van de Nederlandse werknemer nu een zwak (38%) dan wel een sterk punt (46%) in de nationale economie is. Voor 60% geldt de talenkennis van de Nederlanders als een sterk punt en voor 30% als een zwak punt. De deelnemers zijn het erover eens dat een toegankelijk en kwalitatief hoogwaardig stelsel van onderwijsvoorzieningen een basisvoorwaarde is voor een duurzame economische en culturele ontwikkeling.

Dat laatste geldt uiteraard niet alleen voor Nederland. Onlangs vroeg de Forward Studies Unit van de Europese Commissie twaalf wetenschappelijke instellingen in de verschillende lidstaten een toekomstverkenning te maken van de belangrijkste factoren die het ondernemingsklimaat in de komende decennia zullen bepalen. De presentaties van de eerste bevindingen leerden dat de verdere ontwikkeling van het (reguliere) onderwijs en de beroepsgerichte volwasseneneducatie overal hoog genoteerd staan. Uiteraard verschillen de uitgangssituaties en pretenties sterk. De Griekse collega's meldden dat het opleidingsniveau van de beroepsbevolking laag is vergeleken met de andere EG-landen en "retraining non-existent". De Spaanse en Portugese collega's schetsten een soortgelijk beeld. De Britten maakten zich eveneens zorgen over het vergeleken met andere landen lage onderwijsniveau van de beroepsbevolking en daarnaast over het hoge percentage drop-outs (circa een derde)¹. De Fransen spraken van de wenselijkheid het onderwijs meer te richten op het bevorderen van actief burgerschap². Op het punt van de beroepsgerichte scholing voor volwassenen bevindt Frankrijk zich duidelijk in de Europese voorhoede. Scholing valt daar grotendeels buiten het vergaand gecentraliseerde onderwijssysteem. De Duitsers beschouwen hun sterk ontwikkel-

de duale stelsel terecht als een 'competitive advantage'; deze infrastructuur vormt daar tevens een goede basis voor verdere scholing van werkenden en werkzoekenden.

Resultaten OESO-onderzoek

Het Nederlandse onderwijs is nog niet zo lang geleden onder de loep genomen door experts aangewezen door de OESO³. Deze experts zien het onderwijs zowel in economisch als in sociaal opzicht als een sterk punt van Nederland. "Het bevindt zich in een goede uitgangspositie om een reeks nieuwe uitdagingen aan te kunnen." Geleidelijke aanpassingen aan nieuwe eisen en omstandigheden blijven uiteraard nodig. Als blijvende dilemma's voor het Nederlandse onderwijsbeleid signaleerden de OESO-reviseurs het vinden van het juiste evenwicht tussen:

- centralisatie en decentralisatie,
- de gelijkheidsdoelstelling en de (noodzakelijke) selectie op grond van prestaties,
- keuzevrijheid en sociaal-economische eisen.

De OESO-experts betitelden als drie zwakste plekken in het Nederlandse onderwijs de eerste fase voortgezet onderwijs, de 'education permanente' en de havo. Wat betreft de eerste fase van het voortgezet onderwijs wezen zij op de 'verbijsterende' reeks van verschillende schooltypen, de verslechterende positie van de mavo en het isolement van het lbo.

* De auteur is hoogleraar sociaal-economisch beleid, directeur van de onderzoeksschool Arbeid, welzijn en sociaal-economisch Bestuur (AWSB) en stafid van de WRR.

1. Zie ook: J. Northcott e.a., *Britain in 2010*, Policy Studies Institute, Londen, 1991.

2. Zie ook: P. Feilleux, *New school/enterprise strategies*, OESO/CERI, Parijs, juni 1991.

3. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *Review van het onderwijsbeleid in Nederland*, OESO-Rapportage, 1990. Dit rapport is gebaseerd op een groot aantal interviews met deskundigen en op het rapport *Rijkdom van het onvoltooid, uitdagingen voor het Nederlandse onderwijs*, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Zoetermeer, juli 1989.

"Het lbo produceert een alarmerend aantal leerlingen dat het systeem zonder marktwaarde verlaat." De werkloosheid bij lbo'ers die hun opleiding hebben afgemaakt is zelfs hoger dan bij voortijdige schoolverlaters uit andere onderwijstypen. De OESO-experts vrezen dat de invoering van de basisvorming in het voortgezet onderwijs het beeld niet rooskleuiger zal maken, gezien "de concentratie van leerlingen die qua zelfbeeld en maatschappelijk gezien het stempel dragen van niet geschikt voor hersenwerk". Er is weinig aandacht voor de vraag hoe men om moet gaan met kinderen die op 14-jarige leeftijd geteketeerd zullen zijn als 'mislukkingen'.

De OESO-experts werden voorts "overvallen door een diep gevoel van verwarring" toen zij een eerste poging deden de problemen van het volwassenenonderwijs te schetsen. Dit kwam door het gebrek aan samenhang in en transparantie van het educatieve aanbod en de snelle veranderingen die de volwasseneneducatie doormaakt. Zwaktes zagen de experts verder vooral in de gebrekkige samenhang van basisopleiding en vakopleiding, het ontbreken van opleidingsprogramma's in het kleinbedrijf en de beperkte toegankelijkheid van functiegerichte opleidingen (scholing).

Scholing is een groeisector. Opleidingen gaan niet meer een leven lang mee. Sterker nog, veel functies die de leerlingen van nu straks gaan vervullen bestaan nog niet eens. Dit hangt samen met technische, wetenschappelijke en markteconomische ontwikkelingen. De veroudering van de beroepsbevolking maakt het ontwikkelen van een stelsel van beroepsgericht wederkerend onderwijs nog belangrijker. Dit geldt te meer gegeven de toenemende beleidsconcurrentie tussen lidstaten die de onvermijdelijke metgezel is van het Europese integratieproces. Een goede scholingsinfrastructuur is van grote en toenemende betekenis voor een aantrekkelijk ondernemingsklimaat.

De havo is een derde zwakke plek. Experts zien in het havo-leerplan een verwaterd vwo-leerplan. Ouders en leerlingen verwachten ten onrechte betere beroepsperspectieven van een havo-opleiding dan van een beroepsopleiding. Het percentage zittenblijvers op de havo is echter hoger dan elders en het percentage afhakers (schoolverlaters zonder een diploma of baan) is hoger dan bij het vwo of het mbo. De doorstroom naar het hbo gaat in de praktijk vaak met tijdrovende omwegen (mbo, vwo) gepaard. De OESO-experts concluderen dat het havo veel bekwaame studenten niet adequaat voorbereidt op werk of hoger (beroeps-)onderwijs.

Voorstellen Nationaal economiedebat

Het is opmerkelijk dat van de 38 voorstellen in het kader van het Nationaal economiedebat over onderwijs en scholing geen een de vinger legt op deze drie zwakke plekken. Wel is er het voorstel om de kwaliteit en het image van het lager technisch onderwijs te verbeteren. Het voorgestelde middel is het invoeren van één landelijk examen in de algemeen vormende vakken. Dit voorstel is echter ingehaald door de aanstaande invoering van de voortgezette basisvorming. Evenmin als de basisvorming biedt het echter een antwoord op de vraag wat te doen met leerlingen die het niet redden met de algemeen vormende vakken. Noch met dit voorstel, noch met

NATIONAAL ECONOMIE DEBAT

In de tweede fase van het Nationaal economiedebat zijn circa 600 ideeën ingestuurd die mogelijkerwijs kunnen bijdragen aan het verminderen van knelpunten in de Nederlandse economie. Een selectie van deze voorstellen wordt besproken in een reeks van zeven ESB-artikelen. Deze week het vijfde artikel, dat handelt over voorstellen op het terrein van Onderwijs en scholing. Eerder verschenen:

- J. Hartog en J.J.M. Theeuwes, Arbeid en arbeidsmarkt (4 maart 1992).
- C.G. Koedijk en C.J.M. Kool, Kapitaalmarkt zonder knelpunten? (11 maart 1992).
- R. de Klerk en F. van der Ploeg, Overheid en markt in het maatschappelijk debat (18 maart 1992).
- H.R.J. Vollebergh, Milieu en infrastructuur (25 maart 1992).

Een discussieavond over het onderwerp Onderwijs en scholing vindt plaats op 9 april 1992 om 20.00 uur in het Academieggebouw van de RU Groningen, Broerstraat 5. De toegang is gratis.

de basisvorming komt het lbo uit het isolement waarin het na 1945 steeds meer terecht is gekomen. Het recente voorstel van praktijkvakscholen biedt wel een antwoord op dit probleem. Door de komst van de basisvorming is er immers geen behoefte meer aan een veralgemeniseerd lbo, zoals in het verleden. De praktijkvakschool kan 15- en 16-jarigen, maar ook ouderen, een ambachtelijke, op doen gerichte vervolgopleiding bieden. Het eindniveau kan een door een bedrijfstak gelegitimeerde startkwalificatie zijn.

Met betrekking tot wederkerende scholing bleven de voorstellen beperkt tot:

- het verbeteren van nascholing (genoemd werden onder meer post-doctorale opleidingen voor ingenieurs en post-doctorale managementopleidingen voor technisch opgeleiden);
- onderzoek naar de relatie tussen investeringen en rendementen in het volwassenenonderwijs. Dit onderzoek zou gericht moeten zijn op de verbetering van de effectiviteit en de doelmatigheid in het volwassenenonderwijs;
- het afschaffen van leeftijdsgrenzen bij de toegang tot onderwijsinstellingen en andere educatieve voorzieningen.

Waar hebben de (38 min 4) voorstellen dan wel betrekking op? Niet op de zwakste schakels in het Nederlandse onderwijs- en scholingssysteem, maar desalniettemin op belangrijke zaken. De voorstellen zijn overigens lang niet allemaal origineel, maar om die reden niet minder goed of slecht.

Aansluiting onderwijs en arbeid

Eén categorie voorstellen betreft de aansluiting tussen onderwijs en arbeid. Een aantal deelnemers verwacht veel van samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. Het voorstel van de commissie-Rauwenhoff om het voortgezet en hoger onderwijs een duale structuur te geven keert ook hier terug. Het gaat hierbij overigens om een ingrijpende tourure. Iets hiervan wordt men gewaar bij een vergelijking van de onderwijsdeelname van Nederlandse jongeren met die in het duale onderwijsland bij uitstek. Is hier ruim 90% van de 16-jarigen full-time scholier, in Duitsland geldt dat slechts voor iets meer dan 60%. Een groot deel van de Duitse 16-jarigen volgt in plaats van een full-time opleiding een duale vakopleiding.

Als variant op de dualisering lanceerde een deelnemer de gedachte van een verkorting van de huidige beroepsopleidingen in combinatie met een verlenging van de stageperioden. Ook hierdoor kan een groter deel van de opleiding op de werkplek plaatsvinden. In beide voorstellen is het probleem hoe zorg te dragen voor voldoende en goede leer-arbeidsplaatsen c.q. stages. Gelet op de gewenste aantallen zal het om een geleidelijk proces moeten gaan.

Naast dualisering van het (beroeps-)onderwijs zagen de deelnemers ook andere manieren om de aansluiting tussen onderwijs en arbeid te verbeteren:

- bedrijven en instellingen kunnen ook zonder verkorting van de opleidingen meer stagiairs opnemen; een inzender spreekt hier zelfs van het opleggen van een verplichting;
- de studiemotivatie van scholieren en studenten kan toenemen indien zij al tijdens hun studie arbeidscontracten aangaan. Het zou dan moeten gaan om werk dat aansluit bij de opleiding;
- voor werklozen wordt de om- en bijscholing naar Zweeds model nog eens onder de aandacht gebracht. In termen van het huidige Nederlandse arbeidsmarktbeleid betekent dit dat passend werk, passende scholing en passende werkervaring moeten worden aangeboden aan alle werkloze werkzoekenden en dat dit aanbod niet vrijblijvend moet zijn, zoals thans veelal het geval is.
- gelet op de onvoldoende transparantie van de scholingsmarkt – het beroepsgerichte onderwijs dat buiten de standaardopleidingen in het voortgezet en hoger onderwijs valt – zouden commercieel opererende scholingsmakelaars via startsubsi-

dies in het zadel kunnen worden geholpen. Zij zouden als intermediairs tussen vraag en aanbod kunnen functioneren.

Het laatste voorstel gaat verder dan wat de recent gestarte Regionale Bureaus Onderwijs (RBO's) op dit gebied nastreven. RBO's worden geheel door de overheid bekostigd. Zij beogen een samenwerking tot stand te brengen tussen mbo-scholen en publiek gefinancierde instellingen voor volwasseneneducatie, ten einde de concurrentiepositie van het publiek gefinancierde onderwijs op de scholingsmarkt te versterken. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van een scholingsaanbod dat aan de vraag van de Regionale Bureaus voor de Arbeidsvoorziening (RBA's) voldoet. De RBO's moeten gaan functioneren als makelaars die de RBA-vraag en het aanbod van de publiek gefinancierde volwasseneneducatie bijeen brengen. In feite proberen de RBO's een (regionaal) kartel tot stand te brengen. Scholingsaanbod van particuliere instellingen staat hier buiten spel. Evenmin bemiddelen de RBO's direct voor werkgevers. Particuliere scholingsinstellingen hebben overigens wel de kans om serieus offertes aan te bieden aan de RBA's. Zij bundelen zich inmiddels in de zogeheten Particuliere Regionale Educatieve Platforms (PREB's). Dit is tevens het begin van kartelvorming.

Het voorstel van commercieel opererende scholingsmakelaars veronderstelt, gelet op het voorgaande, allereerst een kartelverbod op dit terrein. De RBO's zouden zich tot pure makelaardij moeten beperken. De samenwerking van mbo's en instellingen voor volwasseneneducatie kan beter zijn beslag krijgen in de voorgenomen vorming van Regionale Opleidingscentra (ROC). Naast – of in plaats van – de RBO's is er dan ook plaats voor commerciële scholingsmakelaars om particulier scholingsaanbod naar de RBA's te brengen. Verder zouden deze zich kunnen richten op de (soms nog latente) scholingsvraag van werkgeverszijde. Voor de particuliere instellingen die zich op de scholingsmarkt bewegen is deze makelaardij wellicht meer dan een tip. Het biedt een slagvaardiger antwoord op de RBO's dan zij nu met de PREB's geven, omdat daarin alle belanghebbenden zelf aan tafel zitten, met het onvermijdelijke kat uit de boom kijken en het gebrek aan openlijke concurrentie vandien. Commerciële scholingsmakelaars zouden bovendien een belangrijke rol kunnen spelen in het bijeen brengen van *latente vraag naar*

en te ontwikkelen aanbod van functiegerichte opleidingen voor bedrijven en instellingen.

Onderwijsmarkt

Een tweede categorie voorstellen betreft de werking van de 'onderwijsmarkt'. Deelnemers aan het debat maken zich zorgen over de allocatie van het voortgezet en hoger onderwijs. Aan de aanbodzijde zien zij graag meer concurrentie tussen instellingen. Aan de vraagzijde zou een opleiding meer als een investering van een individu in zichzelf gezien moeten worden, met de lusten en lasten vandien. De kost gaat voor de baat uit. Eén inzender ziet veel in privatisering, een andere verwacht dat een ruimere toepassing van het profijtbeginsel zowel de kwaliteit van het onderwijs als de doelmatigheid van de onderwijsinstellingen ten goede zal komen. Dereguleering kan verder ruimte maken voor ondernemende onderwijsinstellingen die zich sterker gaan richten op de behoeften van de arbeidsmarkt.

Een bepaald revolutionair voorstel luidt om na de verplichte basisvorming alle onderwijsinstellingen volledig te privatiseren. Tegelijkertijd kan het bestaande stelsel van studiefinanciering worden afgeschaft en vervangen door een systeem waarbij men via een examen per studierichting in aanmerking komt voor een studiebeurs. De beurs moet hoog genoeg zijn om de kostprijs van het onderwijs te voldoen. Dit voorstel beoogt tegen te gaan dat personen met onvoldoende capaciteiten een bepaalde opleiding gaan volgen. Het met dit voorstel beoogde resultaat is een groter en beter gekwalificeerd aanbod van lager en middelbaar geschoold personeel en een verlaging van de maatschappelijke kosten van onderwijs.

Een minder revolutionaire variant op dit voorstel luidt het drastisch beperken van de collectieve financiering van onderwijs, met name van het hoger onderwijs. Eigen bijdragen gaan dan navenant omhoog. De hoogte hiervan kan per opleiding en instelling verschillen.

De discussie over het profijtbeginsel in het onderwijs dateert niet van vandaag of gisteren. Het vloeit rechtsstreeks voort uit de 'human capital'-theorie, die onderwijs beschouwt als een investering van het individu in zichzelf. Heeft het individu de lusten van het onderwijs in de vorm van toegang tot bepaalde posities in het arbeidsproces, waarom zou het individu ook niet de lasten dragen? Het gebruikelijke antwoord op deze vraag luidt dat onderwijs meer functies heeft dan een toegangsbrevet tot werk en het daarmee te verwerven inkomen. Onderwijs heeft immers ook een opvoedende en culturele waarde. Bovendien is onderwijs niet alleen van betekenis voor het individu, maar ook voor de maatschappij als geheel. Het profijtbeginsel kan daarom hooguit een beperkte rol spelen in het onderwijsbeleid. De toepassing hiervan betekent schipperen tussen de Scylla van het verwaarlozen van de arbeidsmarktvooruitzichten van opleidingen en de Charybdis van het de facto uitsluiten van deelnemers die het financiële risico niet aankunnen of aandurven. Het Nederlandse onderwijs is op alle niveaus van oudsher vrijwel uitsluitend door het Rijk bekostigd. Gedurende de laatste jaren zijn schoolgelden voor scholieren van 16 tot 18 jaar ingevoerd en is de leningcomponent in de studiefinanciering verhoogd. Tegen een achtergrond

van vrijwel volledige bekostiging van het onderwijs door het Rijk is er wellicht nog wel meer ruimte voor het introduceren van eigen bijdragen. Voorzichtigheid is echter geboden omdat de precieze locatie van Charybdis niet bekend is.

Ook zonder te willen privatiseren of eigen bijdragen te vragen zijn verschillende deelnemers voorstander van meer selectie. Diploma's zouden niet zonder meer toegang moeten geven tot een vervolgopleiding. Op alle niveaus van onderwijs zouden de instellingen de mogelijkheid moeten hebben om scholieren en studenten te selecteren op gewenste capaciteiten. Dit zal de concurrentie tussen scholieren en studenten vergroten. Opleidingen hebben dan meer mogelijkheden om de kwaliteit van hun aanbod te beschermen en te verbeteren. De keerzijde van deze voorstellen om het meritocratisch element in het onderwijs te versterken is dat de kwalen van het op jonge leeftijd selecteren en een selectie op vooral cognitieve aspecten nog sterker aan het licht zullen treden dan thans reeds het geval is.

Vakkenpakket en studieduur

Een derde categorie voorstellen betreft de inrichting van het onderwijs. Het zijn nuttige voorstellen, met evidente voors en tegens. Ik geef ze weer met als enig commentaar dat ze alle een uitbreiding van het vakkenpakket of de studieduur impliceren:

- invoeren van milieukunde (invoering hiervan in uiterlijk 1995 in het basis- en voortgezet onderwijs staat al op stapel);
- spreek- en schrijfvaardigheid in vreemde talen;
- drie vreemde talen in elk examenpakket van het voortgezet onderwijs;
- Spaans en Japans in het basispakket;
- onderwijs in sociale vaardigheden;
- uitbreiden van cultuurvakken ('bakermat van de beschaving');
- verlenging van de vierjarige opleiding tot ingenieur met een jaar, om de vergelijking met (top-) opleidingen elders in de wereld te kunnen doorstaan. Dit voorstel is ook gedaan door de Adviesraad voor wetenschaps- en technologiebeleid en de inmiddels opgeheven Adviesraad voor het hoger onderwijs. Ritzen reageerde afhoudend.

Hbo en wo

Een vierde categorie voorstellen betreft het hbo en wo. Het enige tijd geleden op initiatief van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen vervaardigde rapport *Rijkdom van het onvoltooide* meldt dat de relatie tussen wo en hbo zich steeds meer tot een gelijkwaardige verhouding ontwikkelt. Toen de OESO-experts bespraken wat dat inhoudt kwamen zij tot de conclusie dat "de kwestie ingewikkeld en vooralsnog onopgelost is". Hbo en wo verschillen weliswaar wat betreft de vooropleidingseisen. Bovendien vindt in het wo fundamenteel wetenschappelijk onderzoek plaats, hetgeen in het hbo niet is toegestaan. Het hbo mag alleen toepassingsgericht onderzoek verrichten. De scheidslijn tussen beide is desalniettemin vloeiend en dus moeilijk vast te stellen. De OESO-experts constateren verder dat de recente vernieuwing van het hbo indrukwekkend is. "De hbo-sector heeft duidelijk een sleutelfunctie in de poging van de overheid om onderwijs en arbeid beter op elkaar te laten aansluiten en ook om de

prestaties van het land op het gebied van technische ontwikkeling en productie te verbeteren."

Een opheldering van de relatie hbo-wo is van belang voor de ontwikkeling van beide onderwijssoorten.

De toekomstige ontwikkeling kan convergeren of divergeren. In het eerste geval ontstaat één gedifferentieerd stelsel van hoger onderwijs. In het tweede geval blijven er twee typen hoger onderwijs, ieder met hun eigen differentiaties. De deelnemers aan het Nationale economiedebat zien het meest in een divergente ontwikkeling van hbo en wo. Een deelnemer stelt dat een duidelijker onderscheid tussen hbo en wo kan worden bereikt door een strengere selectie van studenten en medewerkers in het wo. De universiteiten zouden zich moeten beperken tot hun kerntaken: fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Een andere inzender stelt dat de kwaliteit van de Nederlandse universiteiten en hbo-instellingen kan worden verbeterd door hun aantal te vermindern. Dit voorstel beoogt de ondoelmatig geachte overlap tussen de instellingen te doen verdwijnen. Ook zou de concentratie van opleiding en onderzoek op één plaats het mogelijk maken optimaal te profiteren van synergie-effecten.

In geval van een convergente ontwikkeling lijkt me de kans op een rijk geschakeerd stelsel van hoger onderwijs het grootst. Opleidingen hoeven zich dan niet te bekommeren om hun hbo- of wo-profiel en kunnen zich dan duidelijker onderscheiden door hun perspectieven voor de cultuur, de wetenschap en/of de arbeidsmarkt. Een gedifferentieerd stelsel van hoger onderwijs past ook bij de toenemende heterogeniteit in het arbeidsbestel. Zo'n convergente ontwikkeling sluit tevens aan bij de recente beleidslijn om de tweede fase in het wo serieuzer ter hand te nemen.

De tweede fase wo bestaat uit geneeskundige opleidingen, beroepsopleidingen, lerarenopleidingen en onderzoekersopleidingen. Anders dan in de eerste fase waar een vwo-diploma voldoende is om in te stromen kan de tweede fase de deelnemers selecteren. Deelnemers aan onderzoekersopleidingen hebben een werknemersstatus. Deze assistenten en onderzoekers in opleiding zullen in de toekomst aan onderzoeksscholen worden verbonden en daar een systematische opleiding krijgen dan thans het geval is. Nu gebeurt dit op ad hoc basis of via aionetwerken. Onderzoeksscholen zullen tevens richting gaan geven aan het onderzoek van de wetenschappelijke staf. Bij de ontwikkeling naar onderzoeksscholen past de erkenning van de eerste fase als massa(ler)onderwijs. Naarmate de tweede fase zich ontwikkelt zal de band tussen onderzoek en onderwijs in de eerste fase steeds minder vanzelfsprekend worden. Overigens wordt ook nu al een belangrijk deel van het eerste faseonderwijs verzorgd door docenten die zelf geen of nauwelijks ervaring hebben met wetenschappelijk onderzoek. Naarmate de tweede fase wo meer handen en voeten krijgt ligt het in de rede dat de eerste fase zich zal ontwikkelen tot onderwijs dat deelnemers ook beroepsperspectieven biedt zonder het volgen van een tweede-fase-opleiding. De eindterm is dan academische vorming. Reeds thans blijkt dit een voldoende 'startkwalificatie' voor tal van beroepen. Het onderscheid eerste fase wo-hbo wordt door zo'n ontwikkeling nog diffuser. Waarom zouden we dan niet openlijk erkennen dat we afstevnen op een eerste en tweede fase ho-

ger onderwijs waarin de wetenschappelijke variëteiten – van toegepast tot fundamenteel – alleen in de tweede fase aan bod komen en in de eerste fase alleen beroepsonderwijs en academische vorming?

Toegankelijkheid voor allochtonen

Een laatste belangrijk voorstel betreft de toegankelijkheid van het onderwijs voor allochtonen. Het munt niet uit door originaliteit en volledigheid, maar wel door relevantie. De arbeidsparticipatie van allochtonen kan op alle niveaus worden opgevoerd door aanpassingen in het onderwijs- en scholingssysteem. De inzender noemt in dit verband het intensiveren van onderwijsprogramma's voor allochtonen in het kader van het onderwijsvoorrangsbeleid, het intensiveren van het onderricht in de Nederlandse taal en het instellen van een apart brugjaar voor allochtonen op verschillende opleidingsniveaus (in onderwijsjargon: opvangklassen voor onder- en zij-instromers). Aan deze drie voorstellen valt een hele lijst toe te voegen. Het WRR-rapport *Allochtonenbeleid*, evenals het Nationaal minderhedendebat – een initiatief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken – leren dat zo'n lijst ook noodzakelijk is in een immigratieland. De relevantie rechtvaardigt hier een greep uit die lijst:

- preventie van de onderwijsachterstand van allochtone scholieren door gericht onderwijs in de voor-schoolse periode; tegelijkertijd allochtone moeders Nederlands leren en laten kennismaken met het Nederlandse onderwijssysteem;
- schooldag van 8 tot 18 uur invoeren op basisscholen in wijken met veel allochtonen (voor onderwijs, huiswerk, hobby's, sport, muziek);
- ouderparticipatie bevorderen; ouders duidelijk maken wat een school wel en niet doet;
- leertrajecten voor doeners creëren in basisvorming en lbo ('onderwijswerkplaatsen', praktijkvakscholen);
- meer leerlingplaatsen, vooral in de dienstensector;
- meer functiegerichte scholing gericht op laaggeschoold werk voor voortijdig schoolverlaters en lbo'ers die niet in het leerlingstelsel terecht kunnen of komen;
- basiseducatie versterken door uitbreiding van capaciteit en meer differentiatie in het aanbod (langdurige en compacte cursussen; etnisch homogene en heterogene groepen); cursussen verplichten;
- een sluitende aanpak van schoolverlaters en oudere werklozen;
- uitkeringscontracten met bindende afspraken over scholing;
- een adequate niet-vrijblijvende opvang van nieuwe migranten (taalcursus, kennismaking met Nederlandse samenleving, hulp bij zoeken van scholing, werk en huisvesting).

Slot

De OESO-reviewers besloten hun rapport met de aanbeveling dat in geïndustrialiseerde landen het proces van effectieve onderwijshervormingen beter opgevat kan worden als een proces van gedurige arbeid, dan als een snelle dramatische ingreep. Zo is het maar net! Aan de deelnemers aan het Nationale economiedebat zal het niet liggen.

W.J. Dercksen